

УДК 327.88:[32.019.51:654.19](100)"20"

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО «ПОРЯДКУ ДЕННОГО»
ЯК МЕТОД ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Оксана Заводовська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail: oksana.zavodovska@gmail.com*

Проаналізовано дефініції гібридної війни як виду протиборства у системі сучасних міжнародних відносин, досліджено види та компоненти гібридних війн, зокрема інформаційного компонента. Розглянуто приклади гібридних війн, які відбуваються у ХХІ ст. Досліджено шляхи використання формування інформаційного «порядку денного» як одного з методів ведення гібридної війни на прикладі інформаційної політики засобів масової інформації. Здійснено контент-аналіз наповнення інформаційних випусків для виявлення особливостей формування «порядку денного» як методу ведення гібридної війни.

Ключові слова: інформаційна війна; гібридна війна; міжнародні інформаційні відносини; інформаційне протиборство; інформаційний «порядок денний»; інформаційні конфлікти.

Сучасні реалії міжнародних відносин свідчать про активне використання нових форм та методів міждержавних конфліктів. Кожного дня із розвитком інформаційних технологій та інформатизації суспільства формуються відносини нового покоління та, як наслідок, з'являються нові методи протистояння та протиборства між країнами. Саме методи гібридної війни активно використовують могутні держави для певного впливу на супротивника: його населення та силові структури. В міжнародних конфліктах виграє та країна, яка використовує надсучасні методи ведення гібридних війн.

Незважаючи на те, що поняття «гібридна війна» не нове для дослідників міжнародних відносин, воно доволі актуальне у сучасних реаліях, які характеризуються значним впливом інформації та її використанням у процесі формування суспільної думки. Питання інформаційної складової гібридної війни та інформаційного протиборства досліджували вітчизняні та закордонні автори. Теоретичним підґрунтям аналізу дефініції гібридної війни є праці дослідників інформаційного суспільства: Г. Ласуела, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, Д. Белла, П. Лазасфельда, Д. Клапера, Б. Коена. До аналізу гібридної війни як специфічного явища привернуто увагу в дослідженнях: М. Бонда, В. Гленна, Дж. Маккуена, Дж. Девіса.

Метою статті є дослідження дефініції гібридної війни та її інформаційної складової, розкриття поняття інформаційного «порядку денного» та виявлення способів використання «порядку денного» як методу ведення сучасної гібридної війни.

Мета передбачає реалізацію таких **завдань**:

- аналіз дефініцій гібридної війни;
- розгляд інформаційної складової гібридної війни як її найважливішого компонента;
- дослідження гібридних війн на прикладі конкретних міжнародних протистоянь;
- аналіз дефініції інформаційного «порядку денного»;
- з'ясування використання методу формування «порядку денного» у веденні гібридної війни.

Гібридна війна – це війна комплексна, в якій задіяні не лише військовий та силовий чинники, але й економічний, соціальний та обов'язково інформаційний; це сукупність контрверсійних, нерегулярних, терористичних, деструктивних методів. Вести таку війну можуть не лише державні, але й недержавні актори [9].

Війни XXI ст. будуть зовсім іншими, ніж попередні: вони міститимуть елементи гібридної війни [6, с. 2]. Усі ці елементи складатимуть повноцінну військову операцію, яка буде деструктивнішою, ніж ведення війни без залучення сукупності цих складових.

Автори трактують гібридну війну по-різному. Наведемо кілька варіантів такого трактування:

- 1) військова стратегія, яка поєднує звичайну війну, малу війну та кібервійну;
- 2) атака з використанням ядерної, біологічної, хімічної зброї, саморобних знарядь для терористичних атак та інформаційного тиску;
- 3) складна та гнучка динаміка бойового простору, що передбачає швидку реакцію та адаптацію учасників протистояння;
- 4) сучасний вид партизанської війни, що поєднує сучасні технології та методи мобілізації (Біл Неметт, підполковник Корпусу морської піхоти США);
- 5) головний метод асиметричної війни – розпочати її на трьох умовних фронтах: серед населення конфліктної зони, тилового населення та міжнародної спільноти (полковник армії США Джек Маккуен);
- 6) Франк Хоффман визначає гібридну війну у вигляді будь-яких дій ворога, який швидко та гнучко використовує найрізноманітніші комбінації дозволеної зброї, партизанську війну, тероризм, злочини на полі бою, і все для досягнення політичних цілей [1, с. 22–39].

Вважаємо головною ознакою гібридної війни застосування сучасних та найновіших видів зброї, зокрема, зброї інформаційної. Гібридна війна, яку ведуть, зокрема, в інформаційному напрямі, від звичайної відрізняється своїми методами, формою та масштабами. Вона пронизує різні сфери життя і торкається усіх верств населення. Це вже не звичайна та зрозуміла нам війна, в якій воюють спеціально навчені люди – військові. Гібридна війна – комплексна, отож ефект від неї складніший і доволі руйнівний, що передбачає деструктивний вплив на населення супротивника. Такий інформаційний деструктивний вплив спричиняє створення підґрунтя для подальшого залучення економічних, соціальних та військових дій.

Гібридні конфлікти відзначаються певними елементами протиборства чи війни, такими як: боротьба проти озброєного противника, боротьба за підтримку корінного населення країни супротивника, боротьба за підтримку міжнародної спільноти [11, с. 107–113]. Щоб негативно та на свою користь вплинути на місцеве населення, працюють місцеві ЗМІ та спеціальні агенти, які займаються необхідною пропагандистською діяльністю. Така робота триває не один день, і вимагає чимало часу, що, на нашу думку, є головною складовою інформаційного компонента гібридної війни. Це війна, для якої необхідний «сприятливий ґрунт». Щоб ввести в оману міжнародну спільноту, створюють нові ЗМІ, які працюють на міжнародну арену, передаючи необхідну інформацію і висвітлюючи події з необхідного для країни-агресора ракурсу. На прикладі української кризи інформаційне підґрунтя міжнародного конфлікту створювали ще задовго до подій 2014 р.

Сьогодні відбувається активна фаза інформаційної війни РФ проти України, підготовку до якої розпочали ще 2006–2007 рр., коли інформаційні зусилля РФ набули ознак системності за методами, цілями, часом. За даними звітної аналітичної записки за результатами міжнародного круглого столу «Політичні комунікації за умов міждержавних конфліктів» (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 30 березня 2015 року), протягом останнього року головні цілі інформаційної війни РФ проти України конкретизувалися за такими напрямками:

- деморалізація населення України;
- деморалізація особового складу збройних сил та силових відомств;
- надання спотвореного бачення подій, що відбуваються;
- створення вигляду підтримки дій РФ в Південно-східному регіоні;

інформаційна та політична підтримка тих сил, що виступають за радикальне зближення з РФ [2, с. 3].

Російська Федерація значну увагу приділяє виявленню найбільших військових загроз та розробці заходів з їхньої нейтралізації. У своїй Військовій доктрині, нову редакцію якої прийняли 26 грудня 2014 року, Росія серед найбільших військових загроз зазначає: інформаційний вплив на населення (зокрема, на молоде покоління), який, зі свого боку, спричиняє підрив історичних та культурних цінностей. Також головною загрозою національної безпеки визначено вплив у глобальному інформаційному просторі. Виділення таких загроз вважаємо безпосереднім доказом наявності інформаційної складової сучасних гібридних війн.

На замовлення НАТО, 2004 р. виконано дослідження Multiple Futures з метою виявлення тенденцій змін у сфері міжнародної безпеки загалом та способі ведення воєн зокрема. У підсумковій доповіді мова йшла також і про гібридну війну.

Як наголошує генерал-майор у відставці Франк ван Капен, у цього терміна безліч дефініцій. Однак далі він знов зводить дефініцію гібридної війни до суто військового виміру та її як суміші класичного ведення війни з використанням нерегулярних збройних формувань. Недержавні виконавці бойових завдань

«можуть робити такі речі, які сама держава робити не може, тому що будь-яка держава зобов'язана дотримуватися Женевської конвенції та Гаазької конвенції про закони сухопутної війни, домовленості з іншими країнами. Всю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [3]. Гібридна війна не підпадає під дію сучасного міжнародного права, є абсолютно протиправною та незаконною. Методи, які застосовують, не відповідають міжнародно-правовим принципам. Ми ж розглядаємо гібридну війну не лише з боку залучення недержавних силових формувань, й за певною ознакою – використанням новітніх методів ведення такої війни – методів інформаційних.

Класичним прикладом гібридної війни вважають війну, яку вела «Хезболла» в Лівані 2006 р., використовуючи класичні військові дії, нерегулярні збройні формування та інформаційні методи ведення війни, завдавши Ізраїлю, на думку багатьох експертів, стратегічної поразки. Як цілком слушно наголошують військові аналітики, гібридна загроза здатна нівелювати технологічну перевагу будь-якої армії. «Хезболла» отримала психологічну перемогу 2006 р., як, власне, і сьогодні. Змістити акцент у процесі прийняття рішення з військової площини в етичну та моральну, змусити обирати між уставом, правом, мораллю, зрештою, дискредитувати противника, хай яке б рішення було прийнято, – ось ключові моменти, що забезпечили перевагу «Хезболли» [8, с. 25–27]. Зміщення цих акцентів у необхідному для воюючої сторони напрямі можливе завдяки так званому процесу формування інформаційної картини дня. Тобто ведення гібридної війни залежить від формування інформаційного «порядку денного» країни. Поняття «порядку денного», мережевої війни у своїй праці досліджували Дж. Клаппер, М. Маккомбз, Д. Шоу, М. Дефлер, Е. Ноель-Нойман, Ш. Іенгар, Дж. Кіндер та інші [4, с. 95].

Зміст мережевої війни полягає в досягненні успіху у збройній боротьбі не через перевагу в чисельності й вогневій могутності військ, а завдяки їхнім перевагам в інформаційних можливостях та організаційній побудові за мережевою структурою. Суцільна інформатизація та інтелектуалізація систем управління військами та зброєю якісно змінили зміст воєнних операцій, які називають мережецентричними операціями (війнами), що проводять за участю різних тактичних угруповань. Керовані з єдиного стратегічного центру, вони водночас діють як окремі ключові елементи системи державного та військового управління – частини й підрозділи «сил удару у відповідь» – на всій території противника. Специфікою мережецентричних операцій є застосування побудованих на нових принципах методів розвідки, управління та забезпечення, які дають змогу застосовувати сили й засоби збройної боротьби не в одній лінії, а відразу по всьому периметру театру воєнних дій відповідно до своїх бойових і маневрених можливостей. Спільне застосування різних угруповань військ підвищує результативність воєнних операцій [5, с. 14].

Приклад мережевої війни – інформаційне протистояння України та Російської Федерації, яке відбувається через ЗМІ обох країн, а саме – через телеканали з найбільшою аудиторією: російський «Первый канал» та український телеканал «1+1». За допомогою ЗМІ відбувається активне

інформаційне протистояння, кожен з телеканалів формує свій власний інформаційний «порядок денний».

Наприклад, якщо порівняти інформаційні випуски двох телеканалів за 2 лютого 2015 року, то можна стверджувати, що жодна з новин двох телеканалів не співпадає. Стосовно теми антитерористичної операції телеканал «1+1» 2 лютого подає 6 матеріалів на цю тему (кількість загиблих, географія боїв). «Первый канал» подає за цей день вдвічі менше матеріалів на цю тему – 3 сюжети, проте з іншого боку (якщо український канал каже про те, що стріляють російські військові, то російський телеканал подає абсолютно протилежне – стріляють українські війська). Також «Первый канал» подає сюжет щодо подорожчання нафти та щодо високого рейтингу Росії, посилаючись на Китайське рейтингове агентство. У випуску російського телеканалу також є сюжети щодо негативного впливу санкцій проти Росії на Європейську економіку, щодо слідства над экс-головою МВФ та інші подібні новини, які свідчать про інформаційну конфронтацію між Заходом та Сходом. Це доводить пропагандистську діяльність зазначеного російського ЗМІ.

Зважаючи на те, що ми живемо в інформаційному суспільстві, інформація стала не лише позитивом, а й способом негативного впливу та боротьби. Отож новинне виробництво тісно пов'язане з формуванням «порядку денного» країни, адже саме ЗМІ формують проблемні питання дня через інформаційні програми. Отже, можна стверджувати про використання методів маніпуляції, серед яких і формування інформаційного «порядку денного» у веденні сучасних гібридних війн.

Американський вчений Бернард Коен говорить про те, що ЗМІ не можуть тривалий час нав'язувати людям як думати, проте вони з помітним успіхом підказують їм про що думати [7, с. 218–219]. Вважаємо влучною цю цитату, адже на людину легко впливати, нав'язавши певні теми для обговорення. Вмілі полководці сучасних гібридних війн активно це використовують. Адже за допомогою побудови інформаційної реальності сьогодні можна досягти чималих успіхів.

Формування «порядку денного» полягає в тому, що новини – не просте відображення реальності, а соціально сконструйована, відредагована так званими gatekeepers («вартовими») реальність. Цими вартовими є журналісти, редактори, видавці та власники мас-медіа – тобто всі ті учасники процесу обробки інформації, які стоять між подією та остаточним споживачем новин. На думку дослідників з Університету Північної Кароліни М. Маккомза і Д. Шоу засоби масової інформації впливають на «картинки в наших головах». Автори також вважають, що ставлення громадськості до реальності залежить від теми, яку подають чи не подають засоби масової інформації [10 с. 36].

На прикладі російського ЗМІ «Russia Today» спробуємо продемонструвати використання методу формування інформаційного «порядку денного» як складової гібридної війни. Проаналізуємо матеріали цього ЗМІ, які подають англійською та російською мовами, щоб виявити вплив на російське населення, населення України та міжнародну спільноту.

Наприклад, 19 квітня 2015 року на сайті RT висвітлювали такі теми:

1. Російська арктична станція «Північний полюс» розпочала роботу.
2. У США під час виборів використовували машини для голосування, які може зламати, навіть, хакер-початківець.
3. Дослідження: матеріальне становище впливає на анатомію головного мозку підлітків.
4. У Великій Британії стартувала кампанія на підтримку іммігрантів.
5. Найкращі вороги: яким способом американці планували скинути режим Фіделя Кастро.
6. ЗМІ: Київ звинувачує Москву, щоб відволікти українців від справжніх проблем.
7. Заради Асоціації з ЄС жителям Львова доведеться повернути майно полякам.
8. Сотні тисяч людей по всій Європі протестували проти торговельної угоди між ЄС та США.
9. Американська супербактерія здатна пересуватися з континенту на континент.

Спробуємо порівняти попередню інформацію з інформацією, яку подавали того ж дня для закордонного читача англійською мовою:

1. ООН у своїй доповіді повідомляє, що урядовці в Афганістані прикривають корупційні схеми у місцевій поліції.
2. У Лівії затонув корабель з мігрантами. Рятувальні роботи досі тривають.
3. Російська арктична станція «Північний полюс» розпочала роботу.
4. Франція виділяє 100 млн євро для боротьби з антисемітизмом та ісламофобією.
5. Бразилія подала в суд на фейсбук.

Як бачимо, інформаційне наповнення телеканалу англійською та російською мовами цілковито відрізняється. З поданих новин за день співпадає лише одна. Також під час дослідження контент-наповнення випусків виявлено, що російському читачеві подають зовсім інші новини, ніж іноземному, іноді просто безглузді та абсурдні. Отже, російський телеканал формує два різних «порядки денних», подаючи різну інформацію російською та англійською мовами. Вважаємо, що у такий спосіб Росія просуває свої інтереси, висвітлюючи для міжнародної спільноти одні новини, для своїх громадян – інші. Наголосимо, що чим вищий у людини рівень освіти, тим важче нею маніпулювати через побудову «порядку денного». Адже освічена людина може переглянути новини як російською, так і англійською мовами. У новинах російською мовою подають завжди 2–3 матеріали, спрямовані проти України, та декілька матеріалів проти США. Для іноземного читача інформацію подають у нейтральному світлі та у вигляді загальновідомих фактів. Тобто активніше намагаються вплинути на українського та російського глядача. Під час порівняння контент-наповнення двома мовами виявлено, що співпадає не більше одного інформаційного повідомлення.

Вважаємо, що коли суспільство перейшло на новий етап свого розвитку – етап інформаційного суспільства, інформація стала засобом протиборства, способом реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави. Володіння інформаційними ресурсами та їхнє вдале використання дає змогу диктувати свої інтереси у міжнародних відносинах та створювати могутній потенціал для ведення сучасних гібридних війн. Наявність такої можливості у провідних країн світу дає змогу створювати за допомогою інформаційного виробництва необхідний «порядок денний», нав'язуючи певні теми та проблеми не лише своїм громадянам, а й усьому світу. Саме тому вважаємо, що формування інформаційного «порядку денного» можна назвати одним з методів ведення гібридної війни, спрямованої на деморалізацію населення та особового військового складу країни-супротивника, створення несприятливої атмосфери та картини спотвореної реальності. Адже за допомогою конструювання реальності в свідомості громадян формують необхідне підґрунтя для застосування активніших військових та силових чинників, а також економічних та соціальних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Арзумян Р. В.* Определение войны в 21 веке. Обзор XXI ежегодной конференции по стратегии Института стратегических исследований Армейского военного колледжа, 6–8 апреля 2010 / Р. В. Арзумян. – Ереван, 2011. – 60 с.
2. Звітна аналітична записка за результатами міжнародного круглого столу «Політичні комунікації за умов міждержавних конфліктів» (Київ–Люблін 30 березня 2015 року) [Електронний ресурс]. – Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Режим доступу : <http://www.iir.edu.ua/>.
3. *Корнієнко С.* Пугін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен [Електронний ресурс] / С. Корнієнко. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25363591.html>.
4. *Федорів Т.* Теоретико-методологічні засади взаємодії органів державної влади і ЗМІ у формуванні порядку денного / Т. Федорів // Ефективність державного управління : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 25. – С. 95–101.
5. *Хамзатов М. М.* Влияние концепции сетецентрической войны на характер современных операций / М. М. Хамзатов // Военная мысль. – 2006. – № 7. – С. 13–17.
6. *Bond Margaret S.* Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failing States / Margaret S. Bond // Carlisle Barracks, PA: U.S. Army War College, March 30, 2007.
7. *Cohen B.* The Press and Foreign Policy / B. Cohen – Princeton : Princeton University Press, 1963. – P. 32.
8. *Davis J. R.* Defending Future Hybrid Threats / J. R. Davis // Military Review. – Fort Leavenworth, September–October 2013. – No.5. – P. 21–29.
9. *Glenn W.* Evolution and Conflict: Summary of the 2008 Israel Defense Forces – U.S. Joint Forces Command «Hybrid Threat Seminar War Game» / W. Glenn – Santa Monica, CA: RAND, TBP. 2009. – P. 28–40.
10. *McCombs M. E.* The agenda-setting function of mass media / M. E. Mc Combs, D. L. Shaw // Public Opinion Quarterly. – 1972. – P. 36.
11. *McCuen John J.* Hybrid Wars / John J. McCuen // Military Review. March–April 2008. – P. 107–113.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2015

Прийнята до друку 15.05.2015

**AGENDA SETTING AS A METHOD OF HYBRID WAR AT THE MODERN
INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM****Oksana Zavodovska**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universitetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
email: oksana.zavodovska@gmail.com*

The article analyses the definition of hybrid war as well as the information component of hybrid war as a new kind of warfare in the system of modern international relations, investigates the types and components of hybrid wars. It shows the examples of hybrid wars that occur in the XXI century. The article is an effort analysis of using information as a method of driving a hybrid war as an example of information policy of the media. Also, it explores the information conflicts features in the modern system of world order.

Nowadays, international relations are significantly different because of the information society. Each day with the information technologies development and society informatization new forms of international relations are created; furthermore, new methods of conflicts and confrontation between countries are being investigated. The old methods are going to the past. The winner is the state that understands this. Today there is not only the concept of information warfare, but hybrid war concept. This method of hybrid war actively using by the powerful states using information to influence the enemy, submission, including submission of population and military forces of the enemy country.

The main purpose of the article is to study the information component of hybrid wars, the analysis of hybrid war specific, to investigate the concept of agenda setting and to identify the agenda setting like a method of modern hybrid war. Hybrid war being waged in all fields, especially in information has its special methods, forms and scales. It gets into all population stratum. This is a fight not only against military forces but against citizens too. This is not an ordinary war in which fight specially trained people like the military forces. There is already a struggle against ordinary citizens and the ruling elite. Such information destructive influence creates a special basis for involving later military forces too.

Key words: information warfare; hybrid war; international information relations; agenda setting; information conflicts of XXI century.